

(Политика, 14.12.2009)

Парадокс који изазивају ријалити шоу програми (с једне стране презрење с којим се о њима јавно говори, а с друге висока гледаност коју остварују) намеће потребу озбиљније анализе овог жанра, чији творци га представљају искључиво као забаву.

Експериментисање с крхкошћу људске психе, намамљене на експеримент обећањем брзопотезне славе, може довести до неочекивано негативних последица, упозоравају психолози и социолози.

О томе куда иде савремена телевизија, због чега иде тим путем а не неким другим и зашто се те утопије у потрази за славом преко ноћи завршавају у дистопији када се оголе, разговарамо с проф. др Дивном Вуксановић, филозофом медија, и с Татјаном Војтеховски, директорком „Пинк медија система – Пинк медија груп” и пи-ар менаџером Телевизије Пинк која са овим програмима предњачи.

Политика: Треба ли нам оволико ријалити шоу програма?

Војтеховски: Пиплметри експлицитно кажу да треба, а и ја као телевизијски човек кажем – да! Телевизија Пинк је комерцијална телевизија и њен критеријум је профитабилност.

Вуксановић: Моји студенти су нашли податак да се тренутно на Телевизији Пинк „Фарма” емитује седам сати дневно, наравно не у континуитету, што је заиста огромно медијско време које може квалитетније да се употреби. Зато бих ја обрнула питање и рекла да ли су нам потребни неки други програми осим ових.

Војтеховски: Чим нешто искочи, одмах почну разговори да ли нам то треба. А истина је да људи желе да гледају те програме.

Вуксановић: Не можемо бити сигурни да желе. Постоји једно уврежено веровање по коме медији не само да задовољавају потребе гледалаца него их и производе. Оно што је у понуди истовремено је и производња потребе. По том веровању, и телевизија и публика су два краја истог система вредности унутар кога циркулишу потребе за које не можемо знати да ли су аутентичне.

Политика: Колико ти програми могу да пољуљају ионако крхки систем вредности у Србији?

Вуксановић: Ако верујемо у неке универзалне хуманистичке вредности, онда свакако оно што видимо добрим делом није у складу с тим. Али питање је да ли је функција тог жанра да промовише те вредности. Ја само видим да се кроз тај жанр до сада промовише углавном профит као вредност. То треба отворено рећи.

Војтеховски: Не свиђа ми се што се реч профит углавном користи у пејоративном смислу. Профит није нешто лоше и у бизнису је свима стало до профита.

Вуксановић: У бизнису јесте, али телевизија може али и не мора да иде у бизнис. Она може да има и неку другу функцију. По мом мишљењу, постоји заиста нешто што је „пинковски” систем вредности. То је забава у распону од „Гранд параде”, латино сапуница до ријалити форми, која заокружује један систем вредности који би могао да се назове „пинковском естетиком”. Мени није стало да некога осуђујем, него да размишљам о будућности телевизије. Да ли смо искористили њене добре потенцијале или идемо линијом мањег отпора са алибијем да је то профитабилно.

Политика: Овде долазимо до питања одговорности медија и свести о тој одговорности?

Војтеховски: После 15 година потпуног хаоса у медијском простору, успостављена су нека правила и ми их се придржавамо.

Вуксановић: Одговорност се не практикује. Ми не знамо у ком правцу ће се развијати телевизија и какве последице могу да имају ријалити програми. Сувише је рано јер је то млад жанр. Нешто мало се зна како су у свету пролазили учесници „Великог брата” и ту је било доста проблема. Та врста програма има своје малигне изданке против којих заиста треба дићи глас.

Политика: У свету се већ говори о „Трумановом синдрому” од којег почињу да пате учесници ријалити формата.

Војтеховски: То је занемарљив проценат.

Вуксановић: То јесте Труманов шоу. Код „Великог брата” све је шарено, фенси, за инфантилно несвесно то делује као земља дембелија, чаробни утопијски простор који обећава брзопотезну срећу. Мислим да то оставља последице зато што кад оголите ту шарену лажу добијете нешто што је пандан средњовековном затвору у коме је једина казна за неки преступ двадесетчетворочасовна контрола. Мене код ових програма највише брине суспензија људске слободе. Ту се суспендује темељно људско право да ако вам пукне филм, доживите нервни слом, не можете да изађете, већ морате да преговарате 24 сата. И, што је најгоре, из тог круга је тешко изаћи, а један од разлога су уговори. Уговори су дугорочни и учесници своју егзистенцију дугорочно везују за тај шоу програм.

Војтеховски: Дугорочни уговори се не склапају с познатим личностима, само са анонимним.

Вуксановић: А ти уговори изгледају овако: за сваки посао који радите мимо овог посла којим сте уговорили себе као робу, један део профита иде другој страни.

Војтеховски: Па шта је лоше у томе? То је бизнис и класичан менаџерски однос. Рећи ћу то суровим шоу-бизнис речником: ја сам газда, до тог посла си дошао захваљујући мени, према томе – делићемо профит.

Вуксановић: Продуцент размишља о људском бићу као о роби. Ако укинемо себи то право, онда ћемо имати „дивне” ријалити шоу програме као савремене конц-логоре. И они то већ јесу.

Војтеховски: Не бих се сложила да побеђује најјачи и најлукавији. Имамо пример победника првог „Великог брата” – младића који ниједном није опсовао, који је помало ванвременско биће и који је и тај свој микрокосмос успео да наметне, без икакве тактике.

Вуксановић: Слажем се, али нажалост то је само изузетак који потврђује правило.

Политика: Многи примећују, и то им смета, да се ријалити формати свODE на понижавање учесника.

Војтеховски: Морам, нажалост, да се сложим с вама јер је у неким издањима „Великог брата” било задатака који су понижавали учеснике. То су одлуке продуцената. Такође нисам присталица намерног изазивања конфликта. Нема потребе за тим јер ако људе затворите до конфликта ће свакако доћи.

Вуксановић: Управо у томе је проблем што је сама форма тих програма врло радикална. Кад затворите људе у куће и фарме, сведете их на ресурс и стимулишете систем елиминације, они у старту немају шансу да развијају позитивне људске вредности. Затварање и посматрање стимулишу нагонско понашање. Замислите исти шоу програм са академицима. Да ли мислите да би они остали недодирљиви?

Војтеховски: Ма какви! Посвађали би се око парчета маргарина! Али, мислим да је јако важно да и они који гледају и они који су унутра, то третирају само као забаву.

Вуксановић: То је веома компликовано очекивати од учесника јер су посматрани и врло добро знају да ако не предимензионирају неку своју реакцију, најчешће неће бити запажени. Зато врло често реагују радикалније него што би у некој природној ситуацији.

По дефиницији то јесте неки расцеп.

Политика: Да ли је време да телевизија постави неке границе? Ви, госпођо Војтеховски, водите квиз „Тренутак истине” који изазива изузетно негативне критике. Да ли мислите да то заиста треба да постоји?

Војтеховски: Да, мислим да треба да постоји, али такође мислим и да телевизија треба да постави границе. Ми смо их поставили. Мене мало нервира што се сви узбуђују око питања у вези са сексуалним животом, а нико се не узбуђује због насиља над женама које ту отворено признају да су злостављане.

Вуксановић: Ако вас толико погађа што је насиље над женама изражено и што нико не реагује, зашто се не бавите истраживачким новинарством? Формат који ви радите, а који наводно истражује истину, заиста дубоко задире у интиму. Он просто распара човеково биће да би се извукла истина, и то истина за једнократну употребу до које се долази са да или не, уз физиолошку потврду да ли су одговори тачни. То је противно идеји истине јер истина је увек целина. То је оно што изазива зазор и запањеност јер шта с том истином? Она ту као да је злоупотребљена.

Војтеховски: Ја мислим да највеће контроверзе изазива то шта да радимо с тим што смо чули. Друго, шта је ту страшније: питање или одговор.

Вуксановић: Мени су питања страшнија јер већина њих звучи понижавајуће у смислу непоштовања личности. Питање се поставља са становишта моћи и та моћ нисте ви лично. Ви сте само персонализација. То је моћ телевизије која испитује грађане и истражује истину, а онда ту истину пласира без икакве одговорности. Зашто се тако нешто дешава пред камерама?

Политика: И докле то може да иде? Постоји ли граница?

Војтеховски: Ја мислим да ће круг да се затвори. Убеђена сам да ће се и продуценти и публика заситити те врсте игара.

Вуксановић: Неће! Имали смо гладијаторске игре, јавна погубљења. Увек смо имали сцену, жртве, целате, наручиоце и публику. Ако произведете потребу код људи да гледају убиство, они ће га гледати хладнокрвно јер је, између осталог, и то део људске природе. И та граница може да се помера до екстрема, да варварски гледамо све и свашта. Зато мислим да треба на време реаговати. Ми не можемо да зауставимо развој цивилизације, али имамо право да бранимо хумане вредности.